

UNIwersytet warszawski
WYDZIAŁ LINGWISTYKI STOSOWANEJ
INSTYTUT UKRAINISTYKI
00-312 Warszawa, ul. Dobra 55
Tel. 22 55 34 252

*Відгук отримано 27.05.2024р.
Голові ради спеціалізованої
вченої ради ДФ.26.133.124
докт. філол. н.с. проф.
Бондареві О.Є.
О.Є.*

Голові Вченої ради ДФ 26.133.124
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук, професору,
головному науковому співробітнику
кафедри української літератури,
компаративістики і грінченкознавства
Факультету української філології,
культури і мистецтва
Бондаревій Олені Євгенівні

ВІДГУК

офіційної опонентки **Гребенюк Тетяни Володимирівни**, запрошеного професора Інституту україністики при Відділі прикладної лінгвістики Варшавського університету про дисертацію **Мокрякова Іллі Сергійовича** «Структурно-семіотичні аспекти стилю Софії Андрухович: локус, деталь, інтертекст», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

1. Актуальність теми дисертації.

Актуальність теми дисертації є незаперечною, і зумовлена вона насамперед браком системних масштабних досліджень творчості Софії Андрухович – письменниці, яка увійшла в літературний процес на початку 2000-х років і на сьогодні є однією із найбільш талановитих і самобутніх письменниць України. Надзвичайно влучним є підбір дисертантом методології дослідження, адже саме зараз, у момент гострого кризового зламу світоглядно-естетичної парадигми, пов'язаного з російсько-українською війною, семіотичний підхід до творів письменниці дає можливість «діагностувати» той набір соціально-психологічних і суспільно-політичних проблем, репрезентація яких у творчості авторки є запорукою «ідентифікації» читача з персонажами, резонує з досвідом українського суспільства, яке болісно пропрацьовує травми свого віддаленого й недавнього минулого.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Наукова новизна результатів рецензованої дисертації насамперед полягає у тому, що творчість Софії Андрухович уперше стала об'єктом системного семіотичного дослідження із основним фокусом на локальному аспекті семіозису

творів, смисловій навантаженості деталі й на інтертексті. Зокрема, об'єктом дослідження стала система стильових констант і домінант у творах письменниці, що реалізується в урбаністичній семіотиці, портретуванні (фізичному й психологічному) персонажів, увазі до каталогізованих деталей і письменницькій грі з жанровими установками, інтертекстуальними взаємодіями тощо. Також новаторство автора дисертації пов'язане з обґрунтуванням сутності художньої еволюції творів Софії Андрухович, від її роману «Літо Мілени» (2002) до роману «Катананхе» (2024). Також автор намагався систематизувати риси стилю письменниці в контексті поетики постмодернізму, що також може бути розглянуто як новаторська риса дисертації. Надзвичайно важливим видається також когнітивно-рецептивний підхід автора до аналізованих творів, який проливає нове світло на особливості взаємодії в тріаді «Автор – Текст – Читач». Засновком І.Мокрякова у цій сфері є його підхід до категорії стилю: «...саме розуміння стилю, а не розуміння сюжету чи теми веде читача до осягнення твору, оскільки – що логічно – читач не може стверджувати, що зрозумів його, не усвідомивши при цьому стилю, проявленого на всіх рівнях» (с. 23).

3. Теоретичне значення дисертації.

Теоретичне значення дисертації полягає у систематизації різних наукових підходів до феномену стилю та його складових, а також у поглибленні теоретичного дискурсу стилю літературного твору, зокрема, за рахунок залучення до нього теоретико-методологічного інструментарію семіотики, переосмислення запропонованих Р.Якобсоном категорій стильової константи й домінанти, підвищення уваги до процесу рецепції літературного твору в контексті теорії У. Еко про роль читача в процесі читання.

4. Практичне значення дисертації.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування її результатів у подальшому вивченні доробку Софії Андрухович, зокрема, в рамках студентських кваліфікаційних робіт, дисертаційних робіт тощо. Здобутки й знахідки дисертаційної роботи можуть використовуватися при викладанні літературознавчих дисциплін у закладах вищої освіти, а також стати джерелом підготовки вчителів шкіл при викладанні тем із сучасного літературного процесу.

5. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати дослідження, його знахідки й наукові положення доволі чітко й послідовно обґрунтовуються в дисертації. Обрана автором методологія дослідження, задекларовані у першому розділі роботи теоретичні засновки, реалізуються при аналізі текстів у наступних трьох розділах. Заслугує на схвалення, що автор дисертації, усвідомлюючи широту поняття стилю й неможливість охоплення всіх його аспектів у межах дисертації, свідомо обмежує себе семіотичним підходом до стильових феноменів (с. 28). Заявляючи як суттєві для свого аналізу поняття, наприклад, стильові константи і стильову домінанту Р.Якобсона, ідею Х. Ортега-і-Гасета про знереальнення речей для створення художньої реальності, концепцію читача У. Еко (с. 17) тощо, протягом дослідження І.Мокряков використовує всі згадані ним концепції і поняття, а у висновках адекватно резюмує результати свого дослідження й пропонує доцільні й релевантні шляхи й методи подальшого аналізу творчості Софії Андрухович.

6. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Мету і завдання дисертації реалізовано на високому науково-методологічному рівні. Дібрана джерельна база адекватна для завдань дослідження; методи, підходи й прийоми аналізу підтверджують здатність дисертанта проводити самостійні оригінальні дослідження й продукувати самобутні, цікаві й релевантні ідеї. Механізми валідизації результатів дослідження цілком відповідають вимогам до наукових студій в галузі гуманітаристики, зокрема, літературознавства. Дисертаційне дослідження й апробація його результатів здійснювалася І.Мокряковим самостійно, статті опубліковані в одноосібному авторстві.

7. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Апробацію матеріалів дисертації засвідчує публікація дисертантом 3-х статей в українських наукових виданнях категорії Б, а також 4 його виступи на наукових заходах: 3 – на міжнародних конференціях і 1 – на всеукраїнській конференції. Згадані вище публікації репрезентують зміст дисертаційного дослідження Іллі Мокрякова досить вичерпно, фокусуючись як на окремих творах Софії Андрухович

«Літо Мілени» і «Катананхе», так і на системному аналізі всіх романів письменниці в контексті заявленої проблематики через призму дихотомії «своє-інше».

8. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення і обсягу.

Структурно дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел, який включає 165 позицій. Загальний обсяг роботи становить 208 сторінок, із яких 193 сторінки займає основний текст і 15 – список використаних джерел. Дослідження Іллі Мокрякова є самостійним, оригінальним, завершеним; воно повністю відповідає вимогам щодо оформлення і обсягу наукових робіт такого типу.

9. Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

У дисертації дотримано принципи академічної доброчесності. Автор коректно оформляє покликання на художні тексти і цитати та ідеї інших дослідників. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації.

10. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

- Матеріал дисертації засвідчує використання при написанні роботи елементів студій травми і студій пам'яті. Проте в рамках заявленої теоретико-методологічної основи роботи вони не згадуються. Натомість автор дисертації згадує «стилістичний аналіз» - термін, що, очевидно, апелює до стилістики як розділу мовознавства. У подальшому матеріалі дисертації прикметник «стилістичний» подекуди використовується доречно, а подекуди - замість адекватного терміна «стильовий» (н-д, с. 2, 184, 192).

- У межах дослідження чомусь не розглядається важлива сюжетна лінія роману «Амадока», пов'язана з особистістю професора Криводяка і його стосунками з Ніною. Хоча ця лінія є надзвичайно репрезентативною і в контексті конструювання інтер'єру (житло персонажа є складом невикористовуваних речей і артефактів), і в контексті семіотичного потенціалу фотографії (фото потворних пацієнтів «до операції» на стінах), і у зв'язку з професією персонажа (пластичний хірург) і його

внеском у зміни обличчя Ніни, які лежать на помежів'ї зовнішнього і внутрішнього аспектів літературного портрету.

• Ілля Мокряков справедливо розглядає гру, інтертекстуальність, інтермедійність і використання пов'язаних із образами містифікацій у контексті рис поетики постмодернізму. Ці риси (і деякі інші) належать до її формального інструментарію. Але при ретельнішому аналізі творів Софії Андрухович стає очевидним, що твори письменниці, особливо романи «Амадока» і «Катананхе», важко обмежити поетикою постмодернізму. Зокрема, в них є вираженими і наскрізними риси нинішньої домінантної світоглядно-естетичної системи, метамодернізму, - емпатична рефлексійність, потреба в «ми», ексцентричність протагоністок, повернення метанаративів, наслідування формальних ознак постмодернізму тощо¹. Сам автор дисертації, очевидно, усвідомлює вихід творчості Андрухович і покоління двотисячників за межі постмодернізму, зокрема, коли пише про такі анти-постмодерністські риси світогляду, як важливість суспільної єдності (с. 47) і пошуку ідентичності для цього покоління (с. 50). Вживання автором на с. 53 словосполучення «постмодерний гранд-нарратив» є, по суті, академічним оксимороном, адже постмодернізм засвідчує недовіру й відмову від гранд-нарративів (Ж.-Ф. Ліотар), тоді як метамодернізм їх відроджує.

Слід зазначити, що наведені зауваження й побажання не знижують наукової цінності роботи, яка є, безперечно, зрілим і оригінальним дослідженням, що збагачує сучасне літературознавство.

11. Загальний висновок про набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Аналіз дисертаційного дослідження дає підстави для висновку, що здобувач набув необхідних теоретичних знань, умінь та навичок, має необхідний набір компетентностей. Зокрема, він продемонстрував здатність до аналізу науково-теоретичних та літературно-критичних джерел, виокремлення лакун у науковому дискурсі досліджуваного явища (творчості Софії Андрухович), до самостійного аналізу художніх текстів із застосуванням адекватно дібраної методології, результатом якого є обґрунтування самостійних і оригінальних дослідницьких ідей.

¹ Див.: Vermeulen, T., & Van den Akker, R. (2010). Notes on metamodernism. *Journal of aesthetics & culture*, 2(1), 5677; Van den Akker, R. (2017). *Metamodern Historicity. Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth after Postmodernism*, 21-24; Dember Greg. *Say Hello to Metamodernism! : Understanding Today's Culture of Ironesty, Felt Experience, and Empathic Reflexivity*. Exact Rush, 2024.

12. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності і відповідності встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження Мокрякова Іллі Сергійовича «Структурно-семіотичні аспекти стилю Софії Андрухович: локус, деталь, інтертекст» цілком відповідає вимогам, передбаченим п. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія (Галузь знань 03 Гуманітарні науки).

Офіційний опонент:
професорка, докторка філологічних наук,
запрошена професорка Інституту україністики
при Відділі прикладної лінгвістики
Варшавського університету

Тетяна ГРЕБЕНЮК

UNIwersytet Warszawski
Wydział Lingwistyki Stosowanej
Instytut Ukrainistyki
00-312 Warszawa, ul. Dobra 55
Tel. 22 55 34 252

Zastępca p.o. Dyrektora Instytutu Ukrainistyki
ds. studenckich
Kierownik studiów

dr hab. Marta Zambrzycka, prof. ucz.